

Mišljenja studenata Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja i zaposlenih odgojitelja o uključivanju djece s teškoćama u programe/ustanove ranog i predškolskog odgoja

---

Žinić, Jelena

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:141318>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-12**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Jelena Žinić

**Mišljenja studenata Ranog i predškolskog odgoja i
obrazovanja i zaposlenih odgojitelja o uključivanju djece s
teškoćama u programe/ustanove ranog i predškolskog odgoja**

ZAVRŠNI RAD

Čakovec, srpanj, 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Jelena Žinić

**Mišljenja studenata Ranog i predškolskog odgoja i
obrazovanja i zaposlenih odgojitelja o uključivanju djece s
teškoćama u programe/ustanove ranog i predškolskog odgoja**

ZAVRŠNI RAD

Mentor rada:

doc. dr. sc. Zlatko Bukvić

Čakovec, srpanj, 2022.

Izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istog nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)

SAŽETAK

U inkluziji se kao dinamičnom društvenom procesu od ranog djetinjstva stavlja naglasak na zajedništvo, vrijednosti i postupanja, ali i na praksu kojom se, neovisno o sposobnostima, podržava pravo djeteta i njegove obitelji na uključenost i participaciju. U tom procesu inkluzije važno je da se osiguraju uvjeti koji su prikladni za djetetov rast i razvoj njegovih sposobnosti te u kojem se zadovoljavaju sve djetetove potrebe i interesi u najvećoj mjeri. Važnu ulogu u kontekstu odgojno-obrazovne i društvene inkluzije imaju stavovi, pristupi i način rada u odnosu na djecu s teškoćama koji se primjenjuju u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Prema tome, osim promicanja inkluzivnih vrijednosti i kreiranja kulture, profesionalna potpora koju pružaju odgojitelji su ključni aspekt za ostvarenje i postizanje inkluzije u odgoju i obrazovanju.

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati mišljenja studenata Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja i zaposlenih odgojitelja o uključivanju djece s teškoćama u programe/ustanove ranog i predškolskog odgoja. Nekoliko je pretpostavka postavljeno sukladno cilju ovog istraživanja, a koja su povezana s aktualnim interesima akademske i praktične javnosti. Pretpostavke su da ispitanici smatraju kako tijekom školovanja nisu stekli znanje potrebno za rad s djecom s teškoćama u razvoju, da smatraju da svu djecu, bez obzira na teškoću, treba uključiti u ustanove ranog i predškolskog odgoja, da uključivanje djece s teškoćama u redovne programe ranog i predškolskog odgoja negativno utječe na ostalu djecu tipičnog razvoja koja su u skupini, da odgojitelj mora uložiti dodatan trud i napor za rad s djetetom s teškoćama u razvoju i na kraju da ispitanici smatraju kako je nužno imati stručne suradnike koji se brinu za dobrobit djece s teškoćama u razvoju. Istraživanjem smo došli do korisnih rezultata koji itekako mogu utjecati na poboljšanje svijesti o inkluziji, ali i na samu inkluziju

KLJUČNE RIJEČI: inkluzija, djeca s teškoćama u razvoju, redovni programi/ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, mišljenje studenata i odgojitelja

SUMMARY

When dealing with early childhood inclusion, emphasis is placed on community, values and actions as well as practices supporting the right of a child and their family to inclusion and participation, regardless of the child's abilities. In the process of inclusion, it is important to ensure conditions that are appropriate for the child's growth and development of their abilities as well as to meet their needs and interests as much as possible. The idea is to change the attitudes, approach and way of working with children with developmental disabilities. Institutions for early and preschool education play an important role in the inclusion of children with disabilities. Educators are the first ones to work with children with disabilities in the beginning of their education, which is why they play a crucial role in the inclusion system. They need to help these children master basic skills and overcome certain difficulties they face on a daily basis. Just like all other children, children with disabilities should be included in standard preschool programs.

The aim of this research was to review the attitudes of students pursuing a degree in Early Childhood and Preschool Education and qualified educators towards the inclusion of children with special needs in early childhood and preschool education programs/institutions. Several assumptions were made in line with the goal of the research, as follows: respondents believe that they did not acquire in their university courses the knowledge necessary to work with children with disabilities; they consider that all children should be included in early and preschool education regardless of their disabilities; they think that the inclusion of children with disabilities in standard early childhood programs and preschool education negatively affects other children of typical development within the group in question; they believe the educators need to apply themselves especially and make an extra effort to work with a child with disabilities; respondents think it is necessary to have professional associates who care for the welfare of children with disabilities. The research has led to useful results that can have a significant impact on improving awareness about inclusion, and, by extension, on inclusion itself.

KEY WORDS: children with developmental disabilities, inclusion, standard programs and institutions for early childhood and preschool education, students' and educators' attitudes

SADRŽAJ

1. UVOD	7
2. DJECA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU	8
2.1 <i>Teškoće u razvoju</i>	8
2.2 <i>Prava djece s teškoćama u razvoju</i>	9
3. ODGOJNO-OBRAZOVNA INKLUZIJA	10
3.1 <i>Što je inkluzija?</i>	10
3.2 <i>Inkluzija i obrazovanje</i>	11
3.3 <i>Inkluzija i rani i predškolski odgoj i obrazovanje</i>	13
4. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	15
4.1 <i>Cilj i problemi istraživanja</i>	15
4.2 <i>Metoda</i>	16
4.2.1 <i>Ispitanici</i>	16
4.2.2 <i>Instrument mjerenja</i>	16
4.2.3 <i>Provedba istraživanja</i>	16
4.3 <i>Rezultati</i>	17
3.4 <i>Rasprava</i>	25
LITERATURA	30

1. UVOD

U prvom djelu rada opisani su pojmovi djeca s teškoćama, prava djece s teškoćama, što je to inkluzija, u kojem je odnosu s obrazovanjem i ranim i predškolskim odgojem i obrazovanjem. U djelu u kojem se govori općenito o djeci s teškoćama u razvoju valjalo bi izdvojiti da teškoća predstavlja neki oblik oštećenja koji ograničava dijete u nekim aktivnostima, sudjelovanju u određenom društvenom kontekstu i u obavljanju nekih svakodnevnih poslova. Ona se javlja kao različita tjelesna oštećenja i može se podijeliti na nekoliko različitih vrsta. Djeca s teškoćama se međusobno razlikuju bez obzira na istu vrstu teškoće, a može se dogoditi da djeca s različitim teškoćama imaju puno više sličnosti nego djeca s istom teškoćom.

Kao i svako dijete, djeca s teškoćama također imaju pravo na lijep i kvalitetan život bez obzira na teškoće u razvoju. Ne smiju biti diskriminirana nego im se treba pružiti mogućnost da vode pristojan život koji im osigurava dostojanstvo, oslanjanje na vlastite snage i olakšava im sudjelovanje u društvenoj zajednici. Također ta djeca imaju potpuno pravo na skrb i pomoć koja im je potrebna, ali ta skrb se ne smije odnositi samo na zdravstvenu skrb već treba imati na umu i njihovo obrazovanje jer je ono veliki i važan dio u životu čovjeka. Mora im se omogućiti pristup obrazovanju i na taj ga način uključiti u zajednicu što znatno utječe na njegov osobni razvoj, ali i njegov kulturni i duhovni napredak.

Provođenje odgojno-obrazovne inkluzije i omogućavanje svoj djeci pa tako i djeci s teškoćama sudjelovanje u aktivnostima s ostalom djecom s teškoćama, poštivanje i prihvaćanje različitosti, poštivanje njegove individualnosti i njegove osobnosti. Djeca koja su u kontaktu s djecom s teškoćama postaju svjesna svojih sposobnosti što je jako važno zbog daljnjeg razvoja za osjećaj i odnos prema drugim ljudima. Važno je da se uvijek u odgojno-obrazovnim ustanovama potiče individualizacija za svu djecu jer se smatra da je to preduvjet kvalitetnog rada u uvjetima inkluzije. Individualizacija odgoja i obrazovanja uvažava posebne karakteristike, interese, sposobnosti i potrebe za učenjem pa bi obrazovni sustav trebao biti posložen i isplaniran tako da programi budu u skladu s djetetovim obilježjima funkcioniranja i učenja. Odgojno-obrazovne ustanove svojim arhitektonskim, socijalnim i komunikacijskim specifičnostima moraju odgovarati potrebama sve djece u nekom objektu i biti mjesto gdje je svatko dobrodošao, gdje svatko pripada, gdje je svatko prihvaćen, mjesto gdje se takvom djetetu pruža potpora i podrška i gdje ima podršku od svojih vršnjaka. Vrlo važan dio inkluzije djece u redovne programe predškolskog odgoja je taj

da se od odgojitelja očekuje cjeloživotno obrazovanje i učenje kako bi na što bolji način mogli pristupiti djeci s teškoćama i na dobar i kvalitetan način raditi na osnaživanju njihovih potencijala.

U drugom dijelu rada se opisuje istraživanje kojemu je cilj bio preispitati mišljenja studenata Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja i zaposlenih odgojitelja o uključivanju djece s teškoćama u programe/ustanove ranog i predškolskog odgoja. Nekoliko pretpostavka postavljeno je sukladno cilju ovog istraživanja. Pretpostavke su da većina ispitanika smatra da tijekom školovanja nisu stekli znanje potrebno za rad s djecom s teškoćama u razvoju, većina ispitanika smatra da svu djecu, bez obzira na teškoću, treba uključiti u ustanove ranog i predškolskog odgoja, većina ispitanika smatra da uključivanje djece s teškoćama u redovne programe ranog i predškolskog odgoja negativno utječe na ostalu djecu tipičnog razvoja koja su u skupini, većina ispitanika smatra da odgojitelj mora uložiti dodatan trud i napor za rad s djetetom s teškoćama u razvoju i na kraju da većina ispitanika smatra da je nužno imati stručne suradnike koji se brinu za dobrobit djece s teškoćama u razvoju.

2. DJECA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

2.1 Teškoće u razvoju

Teškoća je pojam koji označava neki oblik oštećenja, ograničavanje u nekim aktivnostima i ograničavanje osoba u sudjelovanju u određenom društvenom kontekstu. Javlja se kao tjelesna oštećenja, mogućnosti i ograničenja aktivnosti osobe. To su i prepreke u njezinu sudjelovanju i različitim situacijama koje se javljaju kroz život i u nekim obilježjima okoline u kojoj se osoba razvija, raste i u kojoj živi (Bouillet, 2019). Vrste teškoća u razvoju možemo podijeliti na nekoliko skupina, a to su: oštećenja vida i sluha, poremećaji u ponašanju uvjetovani organskim faktorima ili progredirajućim psihopatološkim stanjem, poremećaji govorno-glasovne komunikacije i specifične teškoće u učenju, intelektualne teškoće, autizam, tjelesni invaliditet i kronične bolesti i postojanje više vrsta i stupnjeva teškoća u psihofizičkom razvoju (Zrilić, 2013).

Djecu s nekim od tih teškoća možemo ubrajati među djecu s teškoćama u razvoju, a djeca s posebnim potrebama nisu samo djeca s tim teškoćama već se tu ubrajaju i djeca koja su izrazito darovita (Zrilić, 2013). Kao i svako dijete, djeca s teškoćama se razlikuju bez obzira na istu vrstu teškoće. Djeca s istim teškoćama u razvoju zapravo su više različita nego slična, ali isto tako i djeca s različitim teškoćama mogu imati puno više sličnosti nego djeca s istom teškoćom (Bouillet,

2019). Postoji zajednička stvar koja obilježava djecu s teškoćama u razvoju, a to je da su one „posljedica međudjelovanja i kumulativnog učinka činitelja rizika i činitelja zaštite koji u konačnici određuje pojavnost, težinu i obilježje same teškoće pri čemu činitelj rizika mogu biti perinatalni (djeluju tijekom trudnoće i neposredno nakon poroda) i postnatalni (djeluju nakon rođenja)“ (Bouillet, 2019; str. 131).

Osobe s nekakvim oblikom teškoća (tjelesnim i/ili psihološkim) kroz povijest su bile okarakterizirane s manje poštovanja uglavnom predstavljene na negativan način. Kroz povijest invaliditeta javili su se neki modeli, a to su: vjerski model ili model milosrđa, medicinski model ili genetski model, socijalni model i model ljudskih prava (Mihanović, 2011). Pomak u shvaćanju osoba s invaliditetom značajno se dogodio kada se medicinski model počeo mijenjati u socijalni model. Počela se promatrati osoba, a ne oštećenje. Osobe s nekakvim oblikom teškoća ne smatraju se problemom. Socijalni model stavlja pojedinca u središte kada se radi o donošenju nekakvih odluka koje su vezane za njega. On problem ne smješta na osobu s teškoćama već problem svrstava u društvo. Socijalni problem ne ignorira teškoće koje osoba ima, ali to ne umanjuje vrijednost te osobe. On naglašava prava koja osobe s teškoćama imaju i nastoji rekonstruirati društvo da u njemu ne prevladavaju strahovi, neznanje i predrasude prema osobama s teškoćama (Mihanović, 2011).

2.2. Prava djece s teškoćama u razvoju

„Odgoj i obrazovanje djece i mladeži s posebnim potrebama nisu regulirani posebnim zakonima, nego su ugrađeni u Zakon o predškolskom odgoju i naobrazbi, Zakon o osnovnom školstvu i Zakon o srednjem školstvu“ (Ružić, 2003; str. 9). U Konvencij o pravima djeteta piše da djeca ni u kojem slučaju ne smiju biti diskriminirana “neovisno o rasi, boji kože, spolu, jeziku, vjeri, političkom ili drugom mišljenju, nacionalnom, etničkom ili društvenom podrijetlu, vlasništvu, teškoćama u razvoju, rođenju ili drugom statusu djeteta, njegovih roditelja ili zakonskih skrbnika” (Konvencija o pravima djeteta, 1989; str. 1). U ovom dijelu želi se staviti naglasak na djecu s teškoćama u razvoju. Smatra se da sva djeca, neovisno o teškoći u razvoju, moraju imati uvjete koji će im osigurati dostojanstven život. Dijete mora voditi pristojan život koji mu osigurava dostojanstvo, oslanjanje na vlastite snage i olakšava mu sudjelovanje u društvenoj zajednici (Konvencija o pravima djeteta, 1989). Isto tako u Konvenciji o pravima djeteta može se naći dio koji govori o tome da djeca s teškoćama imaju potpuno pravo na posebnu skrb i da će se takvom djetetu osigurati pomoć koja mu je potrebna i koja je primjerena njegovom stanju, ali i uvjetima u

kojima živi (Konvencija o pravima djeteta, 1989). U konvenciji se, osim zdravstvene skrbi i djelovanja, spominje i obrazovanje kao jedan važan segment u životu djeteta s teškoćama u razvoju. Djetetu s teškoćama u razvoju mora biti dostupan pristup obrazovanju i na taj način ga treba uključiti u zajednicu što znatno utječe na njegov osobni razvoj koji uključuje njegov kulturni, ali i duhovni napredak (Konvencija o pravima djeteta, 1989).

3. ODGOJNO-OBRAZOVNA INKLUZIJA

3.1 Što je inkluzija?

Rano djetinjstvo je idealno vrijeme za započinjanje i gradnju inkluzivnih vrijednosti jer ona „podrazumijeva zajedništvo: vrijednosti, postupanja (pristupa ili politika) i praksu kojom se podržava pravo djeteta i njegove obitelji neovisno o njegovim sposobnostima“ (Pintarić Mlinar, 2014; str. 39). Inkluzija se može nazvati proces u kojem se u radu i praksi prihvaća raznolikost i nastoji se izgraditi osjećaj pripadnosti, ukorijenjenost mišljena da svaka osoba vrijedi ima potencijal i da taj potencijal treba u potpunosti poštivati i znati iskoristiti na načine koji su dobri za rast i razvoj te osobe, ali i za cijelu zajednicu (The Global Education Monitoring Report team, 2021). Uvodeći novi pojam inkluzije žele se u društvu promijeniti stavovi, pristup i način rada koji se upotrebljava s osobama s nekom vrstom teškoće ili nekim oblikom invaliditeta. Taj novi pojam se ne uvodi zbog promjene imena već zbog toga što se želi „promijeniti pristup, način rada, mišljenje i stavove prema djeci s posebnim potrebama; zapravo želi se naglasiti da je prihvaćanje i poštivanje različitosti (i djece s posebnim potrebama) jedino pravo rješenje daljnje suradnje među svima nama“ (Kobešćak, 2003; str. 27). Treba naglasak staviti na važnost poštivanja i prihvaćanja različitosti kod osoba i djece s teškoćama. Za integraciju se govori da je to uključivanje djece u odgojno-obrazovni sustav s manjim teškoćama u razvoju, a dok je odgojno- obrazovna inkluzija proces u koji se stavljaju djeca s teškoćama i djeca bez teškoća u isto okruženje zbog zbližavanja, zajedničke igre i druženja (Kobešćak, 2000). Kada se govori o inkluziji, tada se prvenstveno misli na prilagođavanje sustava djetetu i njegovim potrebama, a ne na to da se dijete mora prilagoditi sustavu i da mora proći određene kriterije po kojima bi ono moglo biti upisano u redovne odgojne ustanove jer se tada ne govori o inkluziji već se govori o integraciji. Svako dijete s teškoćama u razvoju, na svoj način, pridonosi za društvo i zbog toga bi sustav trebao težiti k inkluziji (Miloš i Vrbić, 2015). Inkluzija, ili drugim riječima umreženje, „poštuje individualnost svakog djeteta, njegovu osobnost i različitost“ (Kobešćak, 2000; str. 24). Zbog raznih teškoća koje dijete ima, ono

nije manje vrijedno i treba se izbjegavati način ponašanja zbog kojeg bi to dijete moglo postati žrtvom maltretiranja ili ruganja. Inkluzija je mrežasta forma i u njoj svaka osoba mora biti prihvaćena onakvom kakva jest. Djeca imaju slobodu izabrati svoje okruženje prema nekim svojim interesima i sposobnostima (Kobešćak, 2000).

Djeca koja odrastaju u uvjetima inkluzije imaju korist o nje i ona pozitivno utječe na njih. Utječe na razvijanje socijalnih vještina, ali ne samo na djecu s teškoćama nego i na svu ostalu djecu u skupini. Djeca u skupini pokušavaju uključiti djecu s teškoćama u razne zajedničke aktivnosti i isto tako stječu iskustvo oko brige za njih. Pažljivi su s djecom s teškoćama, prepoznaju i reagiraju na situacije koje ugrožavaju njihovu sigurnost (Furko, Kubelka, 2014). Djeca s teškoćama u uvjetima dobre inkluzije mogu steći i usvojiti dobre kulturno-higijenske navike, postaju samostalnija u jelu i nekim svakodnevnim i neophodnim radnjama. Veliku ulogu u svemu tome imaju roditelji. Važno je s njima konstantno surađivati, voditi individualne razgovore, bodrenje i osnaživanje roditelja u njihovoj ulozi roditelja. Suradnja s roditeljima pozitivno utječe na inkluziju djece s teškoćama (Furko, Kubelka, 2014). Inkluzija se u praksi može primijetiti kada djeca s teškoćama u razvoju uče i igraju se zajedno s djecom bez teškoća i pri tome djeca imaju jednake mogućnosti kod spoznavanja nekih osnovnih vrijednosti. Isto tako inkluziju uočavamo kada djeca s teškoćama imaju istu mogućnost u razvoju spoznajnih, tjelesnih, društvenih i emocionalnih sposobnosti. Tada djeca postaju svjesna svojih sposobnosti što je jako važno zbog daljnjeg razvoja za osjećaj i odnos prema ljudskim iskušenjima (Daniels i Stafford, 2003). U odgojno-obrazovnim ustanovama potiče se individualizacija za svu djecu i smatra se da je to preduvjet kvalitetnog rada u uvjetima inkluzije. Ako se individualizacija provodi u neposrednom radu s djecom i roditeljima tada je podržana timskim radom i stalnim stručnim usavršavanjem odgojitelja (Furko, Kubelka, 2014).

3.2. Inkluzija i obrazovanje

O integraciji djece s teškoćama u razvoju u redovite obrazovne programe najviše se počelo pričati u specijalnim ustanovama za odgoji i obrazovanje. Tamo su se počele javljati takve ideje zbog mišljenja da su u specijalnim ustanovama djeca „odgajana i obrazovana na način koji je u najvećoj mogućoj mjeri uvažavao njihove razvojne specifičnosti i prisutne teškoće“ (Sekulić-Majurec, 1997; str. 539) i glavni problem u tome svemu je bio taj da se smatralo da djeca u takvim ustanovama „nisu dovoljno aktivirala sve svoje postojeće potencijale te posebno da nisu stjecala

takvo socijalno i emocionalno iskustvo koje bi im omogućilo kasnije uključivanje u sve aspekte društvenog i profesionalnog života“ (Sekulić-Majurec, 1997; str. 539). Počelo se govoriti o tome da specijalne škole zapravo djecu osposobljavaju za život u grupama u kojima se nalaze osobe slične njima zbog toga se nastoji sve više uključivati djecu s teškoćama u razvoju u redovne odgojno-obrazovne ustanove. Smatra se da je čest razlog institucionalizacije djece s teškoćama u razvoju taj da je nemoguće zadovoljiti djetetove obrazovne potrebe. Može se podijeliti u 4 skupine: „nedorečenost zakonske regulative, nepoštivanje pedagoških standarda odgoja i obrazovanja, nedostatna podrška roditeljima, učiteljima i nastavnicima u inkluzivnom procesu i neprimjereno obrazovanje odgojitelja, učitelja i nastavnika za poučavanje djece s teškoćama u razvoju“ (Bouillet, 2014; str. 79). Te stvari utječu i smanjuju kvalitetu i mogućnost odgojno-obrazovne inkluzije jer se odražava na to da nema dovoljnog broja stručnih suradnika koji bi radili u odgojno-obrazovnim ustanovama, izbjegava se upisivanje djece s teškoćama u razvoju u odgojno-obrazovne ustanove, djelatnici nisu dovoljno osposobljeni za rad s djecom s teškoćama, da se provode neprimjereni postupci u radu s djecom s teškoćama u razvoju u nekim zakonskim i podzakonskim aktima i na kraju zanemaruju se potrebe djece s teškoćama u razvoju tijekom stvaranja i kreiranja odgojno- obrazovne politike (Bouillet, 2014).

Kada se spominje inkluzija u obrazovanju, važno je znati da se ona odnosi na uključivanje sve djece u odgojno-obrazovni proces. U konvenciji o pravima djeteta se spominje da svako dijete ima pravo na obrazovanje i ima pravo postići prihvatljiv nivo učenja. Isto tako u njoj se spominje važnost svakog djeteta jer svako dijete ima posebne karakteristike, interese, sposobnosti i potrebe za učenjem pa bi obrazovni sustav trebao biti posložen i isplaniran tako da programi budu u skladu s djetetovim karakteristikama i potrebama. U njoj je naglašeno da djeca, kojoj su nužne posebne obrazovne potrebe, moraju imati pristup i pravo pohađati redovite odgojno-obrazovne ustanove, a te ustanove bi trebale biti prilagođene za rast i razvoj djece s poteškoćama (Konvencija o pravima djece, 1989). U sustavu odgoja i obrazovanja također postoje neki zakoni koji nedovoljno afirmiraju inkluzivni model općenito društva u odnosima s djecom s teškoćama u razvoju. Djeca s teškoćama u razvoju morala bi imati prednost prilikom upisa u vrtiće. U programu odgojno-obrazovne ustanove trebali bi se provoditi takozvani integracijski programi za djecu. Dakle trebao bi se smanjiti broj djece u skupini s obzirom na broj djece s teškoćama. Može se uočiti da se potiče uključivanje djece s teškoćama u razvoju u redovne vrtićke programe, ali problem je taj što se ne osiguravaju dobri uvjeti i mehanizmi da taj proces olakša i učini ga univerzalnim za sve dječje

vrtiće u lokalnim zajednicama (Bouillet, 2014). Inkluzivna odgojno-obrazovna ustanova bi trebala biti mjesto gdje je svatko dobrodošao, gdje svatko pripada, svatko je prihvaćen, mjesto gdje se takvom djetetu pruža potpora i podrška i gdje ima podršku od svojih vršnjaka. To je jako važno jer je djetetu tada puno lakše i njegove obrazovne potrebe su u potpunosti zadovoljene (Stainback i Stainback, 1990). „Osiguravanje jednakih obrazovnih šansi i poticajnih odgojno-obrazovnih okruženja bitan je preduvjet socijalne integracije onih koji su zbog različitih etioloških čimbenika na tom putu suočeni s mnogim teškoćama“ (Bouillet, 2010; str. 8). U prošlosti je inkluzija bila definirana kao fizička bliskost. Danas se smatra da je inkluzija kada se djeca s teškoćama ili nekakvim drugačijim sposobnostima mogu slobodno i bezbrižno igrati, raditi zajedno i učiti s ostatkom djece koja se nalaze u kolektivu. Ako su sva djeca aktivno uključena, imaju mogućnost pristupiti mjestima za rad i igru i imaju mogućnost sami birati što žele, tada se može reći da je inkluzija uspješna (Cerić, 2004). Booth i suradnici govore da je „inkluzija u obrazovanju samo jedan aspekt inkluzije u društvu“ (Booth i sur, 2000; str 12) što jasno ističe važnu ulogu u inkluziji u odgojno-obrazovne ustanove.

U radu s djecom s teškoćama od odgojitelja se očekuje cjeloživotno obrazovanje i učenje. Oni su suočeni s posebnim i raznolikim potrebama djece i zbog toga je i njima potreban poseban program potpore. To su, na primjer, razne edukacije i praktična pomoć u njihovom svakodnevnom radu (Bouillet, 2010). Pod time se još misli odlazak na razne seminare, praćenje neke stručne i znanstvene literature, a sve to kako bi prepoznali koji su uzroci oštećenja, na koji način raditi s njima neke metodičke vježbe, kako koristiti posebna nastavna pomagala i koja pomagala koristiti u radu s djecom s teškoćama u razvoju. Isto tako važno je spomenuti i razvijanje socijalnih kompetencija kako bi se, u slučaju nužnosti, spriječilo nastajanje nekih emotivnih i socijalnih teškoća djece s teškoćama u razvoju (Zrilić, 2013).

3.3. Inkluzija i rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Djeci s teškoćama u razvoju potrebna je dodatna briga i skrb društvene zajednice kako bi imala kvalitetniji način življenja. Isto tako, pristup toj djeci mora biti multidisciplinarni (Ružić, 2003). Predškolske ustanove, to jest odgojitelji, dužni su pomoći toj djeci svladati osnovne vještine i prevladati neke poteškoće s kojima se oni svakodnevno susreću. Zakon o predškolskom odgoju i

naobrazbi govori da se djeca s teškoćama, kao i sva druga djeca, po pravu prioriteta, moraju uključiti u redovne predškolske ustanove. Iako zakon glasi tako, u praksi se to u potpunosti ne provodi ili se provodi, ali ne u dovoljnoj mjeri (Ružić, 2003).

Kada se radi o uspješnoj integraciji djece s teškoćama u redovne programe ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, to uvelike pomaže u prepoznavanju nekih posebnih i dodatnih potreba koje ta djeca iziskuju i može se uvelike pružati primjerena stručna pomoć već od najranijih dana djetetovog života. „Poznata je činjenica da rezultati koji se postižu u daljnjem odgoju i obrazovanju izravno ovise o vremenu kad su djeca obuhvaćena predškolskim odgojem te je zbog toga iznimno važno njihovo uključivanje u predškolske ustanove“ (Ružić, 2003; str. 12). Ako se djeca s teškoćama uključe u redovne programe, to bi trebalo značiti da je dijete potpuno integrirano u skupinu i da se s njime radi po prilagođenom programu. Već u samom početku tu se javljaju problemi oko uključivanja djece u redovne programe. Najčešće se javljaju problemi zbog toga što „predškolski odgoj nije obavezan i provodi se na lokalnoj razini, svijest ljudi nije dovoljno razvijena za prihvaćanje takva djeteta, nedovoljno osposobljeni kadar za rad s tom djecom pa se javlja strah od takva djeteta i nedostatan broj stručnih djelatnika za rad s tom djecom“ (Ružić, 2003; str. 12-13). Od predškolskih programa se očekuje da budu fleksibilni i primjereni djeci s teškoćama u razvoju. Bouillet ističe da postoje 12 kompetencija koje odgojitelji moraju posjedovati kada rade s djecom s teškoćama u razvoju. Te kompetencije su:

...razumijevanje socijalnog i emocionalnog razvoja djece; razumijevanje individualnih razlika u procesu učenja djece; poznavanje tehnika kvalitetnog vođenja odgojne skupine; komunikacijske vještine (u odnosu s djecom, roditeljima, drugim stručnjacima i kolegama); poznavanje učinkovitih tehnika podučavanja (uključujući individualne instrukcije i iskustveno učenje); poznavanje specifičnosti pojedinih teškoća u razvoju i drugih teškoća socijalne integracije djece; sposobnost identifikacije teškoća u razvoju i drugih posebnih potreba; poznavanje didaktičko-metodičkog pristupa i planiranja prilagođenog kurikulumu; poznavanje dostupnih didaktičko-metodičkih metoda, sredstava i pomagala (uključujući informatičku tehnologiju); poznavanje savjetodavnih tehnika rada; praktično iskustvo u odgoju i obrazovanju djece s pojedinim teškoćama, te spremnost na timski rad, suradnju i cjeloživotno obrazovanje (Pintarić Mlinar, 2014; str. 39).

Predškolski programi bi trebali nastojati osigurati dobre uvijete kako bi se moglo što više djece s teškoćama uključiti u redovite programe. To podrazumijeva osiguravanje asistenata djeci s

teškoćama radi lakšeg i kvalitetnijeg funkcioniranja u njihovim svakodnevnim aktivnostima i zadaćama. Isto tako važno je naglasak staviti i na roditelje djece s teškoćama. Dobri odnosi s roditeljima pozitivno utječu na djecu pa se zbog toga treba staviti naglasak na unaprjeđivanje odnosa s roditeljima na način da se organiziraju neke grupe potpore ili da se započne sa školom roditeljstva kako bi se i roditelji s djecom s teškoćama osjećali spremno i sposobno na sve izazove koji ih očekuju tijekom rasta i razvoja njihove djece (Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, 2012).

4. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

4.1. Cilj i problemi istraživanja

Cilj ovog istraživanja bio je preispitati mišljenja studenata Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja i zaposlenih odgojitelja o uključivanju djece s teškoćama u programe/ustanove ranog i predškolskog odgoja.

Sljedeće pretpostavke postavljene su sukladno s gore navedenim ciljem.

H1: Ispitanici smatraju da tijekom školovanja nisu stekli znanje potrebno za rad s djecom s teškoćama u razvoju.

H2: Ispitanici smatraju da svu djecu, bez obzira na teškoću, treba uključiti u ustanove ranog i predškolskog odgoja.

H3: Ispitanici smatraju da uključivanje djece s teškoćama u redovne programe ranog i predškolskog odgoja negativno utječe na ostalu djecu tipičnog razvoja koja su u skupini.

H4: Ispitanici smatraju da odgojitelj mora uložiti dodatan trud i napor za rad s djetetom s teškoćama u razvoju.

H5: Ispitanici smatraju da je nužno imati stručne suradnike koji se brinu za dobrobit djece s teškoćama u razvoju.

4.2. Metoda

4.2.1 Ispitanici

U online istraživanju, preko interneta, anonimno i dobrovoljno sudjelovalo je 112 ispitanika. Ispitanici su bili i muškarci i žene. Zamolba za sudjelovanjem upućena je studentima i svim odgojiteljima u vrtićima u kojima smo obavljali praksu i metodičke vježbe. Raspodjela prema općim karakteristikama prikazana je grafikonom (Grafikon 3).

4.2.2 Instrument mjerenja

Ovo istraživanje provedeno je preko anketnog upitnika na Google obrascima. Anketom su ispitanici (studenti Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja i zaposleni odgojitelji) bili upitani za mišljenja o uključivanju djece s teškoćama u programe/ustanove ranog i predškolskog odgoja. Anketa je u potpunosti bila anonimna i ispitanici su je ispunjavali dobrovoljno.

Anketa je sadržavala 40-ak pitanja. Početnih 16 pitanja bila su sociodemografskog karaktera. U to spadaju pitanja o spolu, dobi, statusu zaposlenja, godini studija, godinama radnog staža i pitanja o susretanju s djecom s teškoćama u razvoju, spremnosti, iskustvima, motivaciji i kompetencijama o radu s njima.

Ostala pitanja bila su postavljena tako da su ispitanici odgovore mogli označavati na skali Likertova tipa. Skala Likertova tipa ima 5 stupnjeva tvrdnji:

- 1-u potpunosti se ne slažem
- 2-uglavnom se ne slažem
- 3-niti se slažem niti se ne slažem
- 4-uglavnom se slažem
- 5-u potpunosti se slažem

4.2.3 Provedba istraživanja

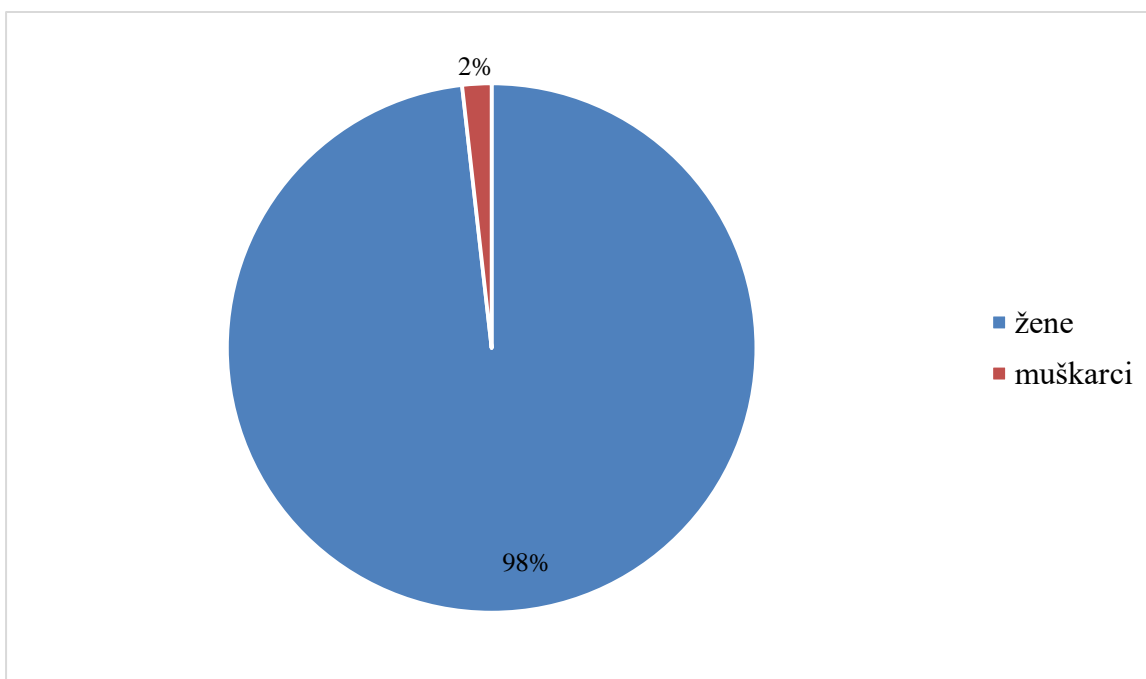
Anketni upitnik bio je namijenjen studentima Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja i zaposlenim odgojiteljima i oni su na početku ispunjavanja ankete bili upućeni o čemu govori anketni upitnik, to jest što je cilj tog anketnog upitnika. Bili su upućeni da je anketa anonimna i da će njezini rezultati biti korišteni samo u svrhu pisanja završnog rada. Isto tako na početku su

ispitanici dobili upute o trajanju ankete i načinu rješavanja. Anketu je sve ukupno ispunilo 112 osoba.

4.3. Rezultati

1. Spol

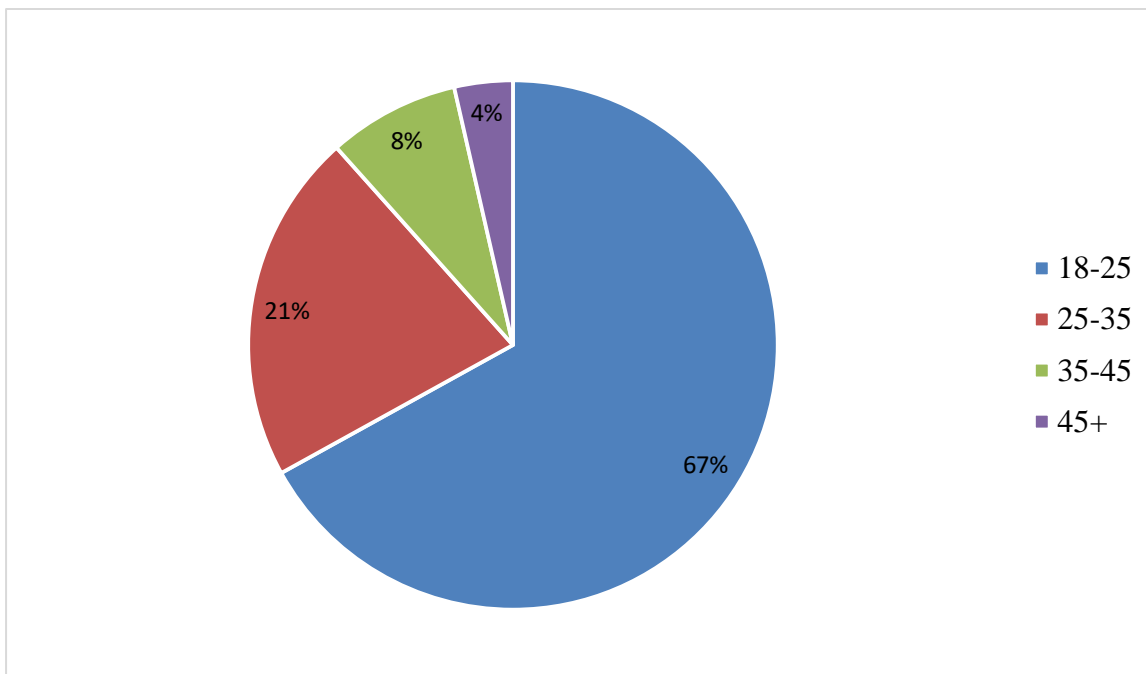
U anketi su sudjelovali muškarci i žene. Od ukupnog broja ispitanika (112 osoba), 110 (98,2%) su žene, a ostala 2 ispitanika (1,8%) su muškarci (Grafikon 1).

Grafikon 1: Spol

2. Dob

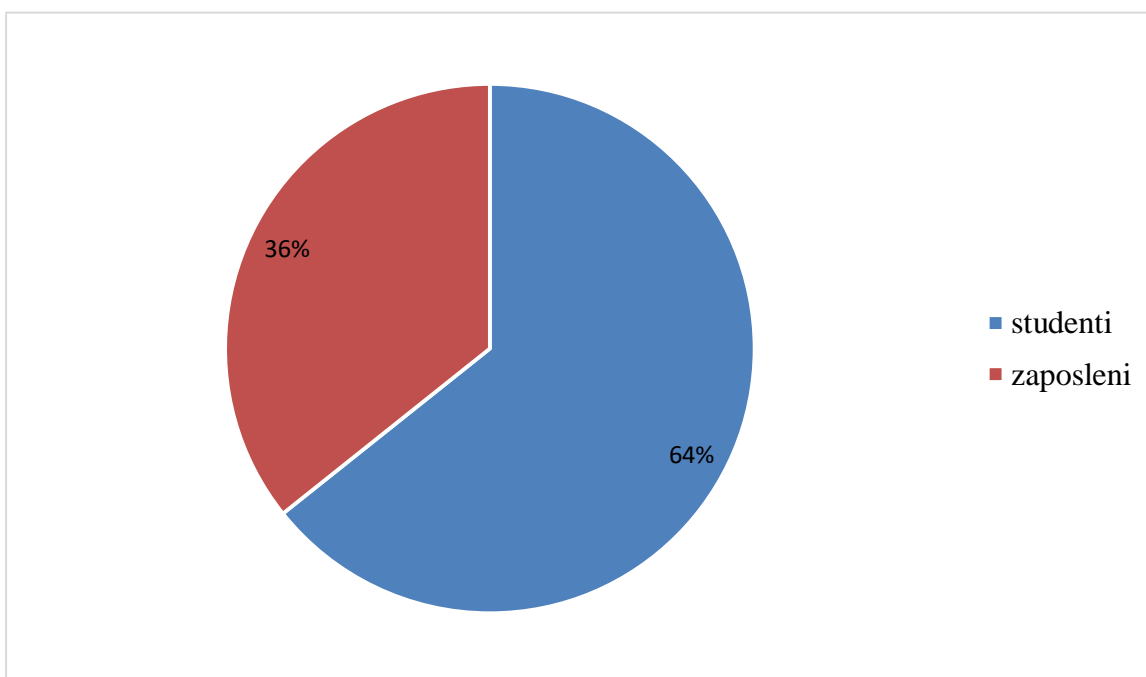
U anketi su sudjelovali ispitanici različite životne dobi. Najviše ispitanika bilo je u dobi od 18 do 15 godina (67%), a najmanje ispitanika bilo je u dobi od 45 godina pa na dalje (3,6%). U dobi od 25 do 35 godina sudjelovalo je 21,4% ispitanika, a u dobi od 35 do 45 sudjelovalo je 8% ispitanika. Iz navedenih podataka može se uočiti da je najviše ispitanika pripadnika rane odrasle dobi. Na grafikonu (Grafikon 2) se mogu vidjeti gore navedeni podaci vezani za životnu dob ispitanika.

Grafikon 2: Dob

3. Status zaposlenja

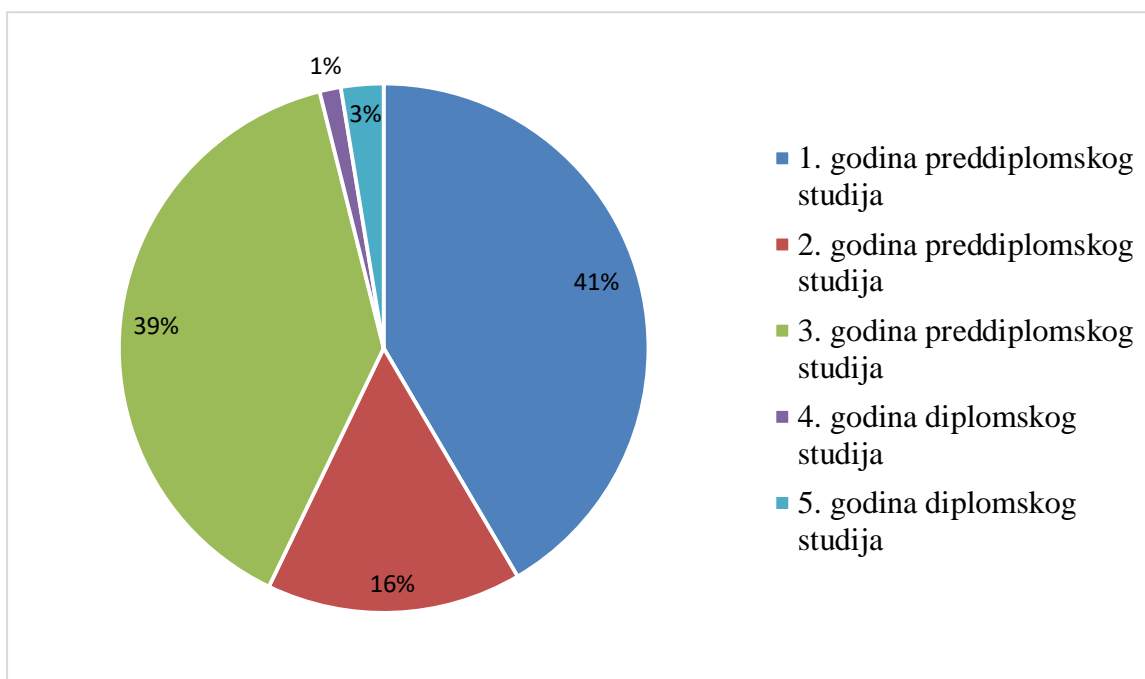
Ispitanici su bili studenti i zaposleni odgojitelji. 64,3% ispitanika se izjasnilo kao student, a ostatak (35,7%) ispitanika se izjasnilo da su zaposleni odgojitelji. Iz ovih podataka može se zaključiti da studenata ima više nego zaposlenih odgojitelja (Grafikon 3).

Grafikon 3: Status zaposlenja

4. Godina studija

U prethodnom pitanju može se vidjeti da su ispitanici, koji su ispunjavali anketu, pretežito studenti. Odgovorili su na pitanje koja su godina studija i njihovi rezultati glase ovako: 41,6% su studenti prve godine preddiplomskog studija, 15,6% studenti druge godine preddiplomskog studija, 39% studenti treće godine preddiplomskog studija, 1,3% studenti prve godine diplomskog studija

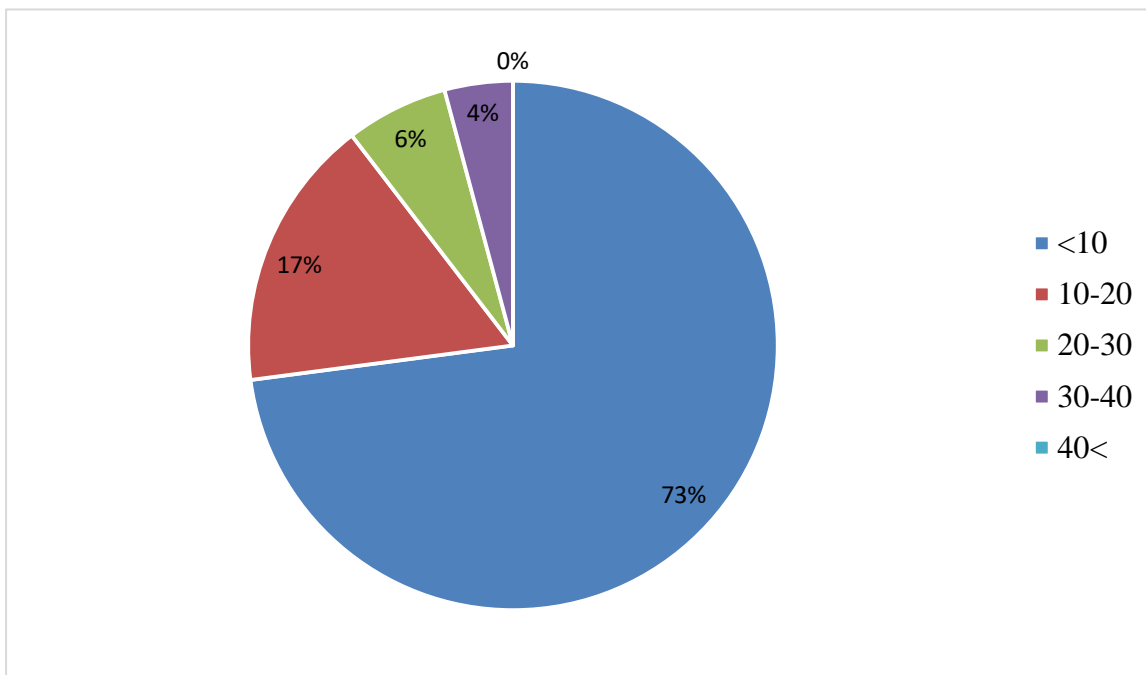

i 2,6% studenti druge godine diplomskog studija (Grafikon 4). Na temelju ovih podataka može se zaključiti da su većina studenata studenti preddiplomskog studija.

Grafikon 4: Godina studija

5. Godine radnog iskustva

Iako je više ispitanika koji su studenti, ostali ispitanici koji rade morali su se izjasniti koliko godina imaju radnog staža. 73% ispitanika je odgovorilo da ima manje od 10 godina radnog staža, 16,3% je odgovorilo da ima radni staž od 10 do 20 godina. Od 20 do 30 godina radnog staža ima 6,1% ispitanika, od 30 do 40 godina radnog staža ima 4,1% ispitanika a više od 40 godina radnog staža nitko od ispitanika nema (Grafikon 5). U odgovorima može se primijetiti da je većina ispitanika vrlo mlada i da su u počecima u radu u predškolskim ustanovama. Prosjek radnog iskustva zaposlenih odgojitelja je 9 godina.

Grafikon 5: Godina radnog iskustva

6. Dosadašnje iskustvo s djecom s teškoćama u razvoju

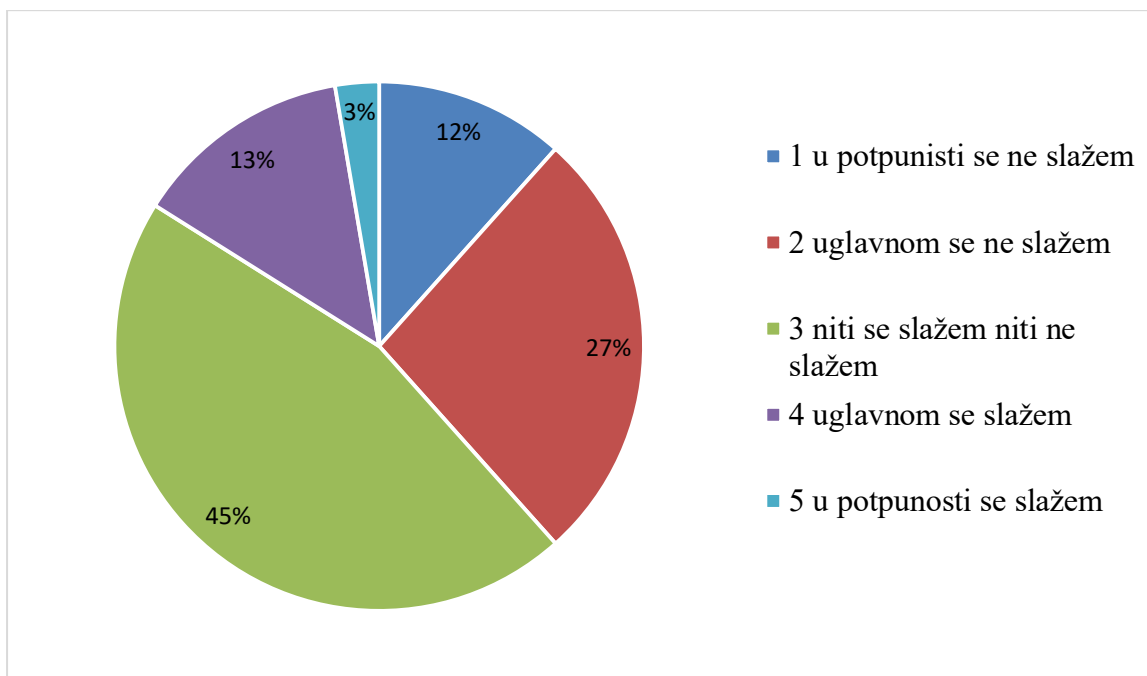
Jedno od postavljenih pitanja bilo je jesu li se ispitanici do sada susreli s djecom s teškoćama u razvoju predškolske dobi i na to pitanje je 89,3% ispitanika odgovorilo pozitivnom tvrdnjom, a 10,7% ispitanika je odgovorilo negativnom tvrdnjom. Isto tako 54,5% ispitanika je izjavilo da nisu do sada imali iskustva u radu s djecom s teškoćama u razvoju, a 45,5% ispitanika je izjavilo da nema nikakvih iskustava u radu. Može se zaključiti da puno ispitanika nije nikada bilo u kontaktu s djecom s teškoćama u razvoju ili nema nikakvog radnog iskustva s njima što može značiti da se inkluzija još u potpunosti ne provodi u sustavu ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja i da se zbog toga vrlo mali broj ljudi susreo s njima.

U sljedećim pitanjima ispitanici su morali označiti u kojoj se mjeri slažu ili ne slažu s ponuđenim izjavama.

7. Znanje stečeno tijekom školovanja potrebno za rad s djecom s teškoćama u razvoju.

2,7% ispitanika se u potpunosti slaže da je tijekom školovanja steklo potrebno znanje za rad s djecom s teškoćama u razvoju, 13,4% se uglavnom slažu, 45,5% se niti slažu niti ne slažu, 26,8% se uglavnom ne slažu i 11,6% se u potpunosti ne slažu s tom tvrdnjom (Grafikon 6).

Rezultati nam pokazuju da većina ispitanika smatra da tijekom školovanja nije steklo potrebno znanje o radu s djecom s teškoćama nije točna. Gotovo svaki drugi sudionik istraživanja se s tom tvrdnjom podjednako slaže ili se ne slaže.

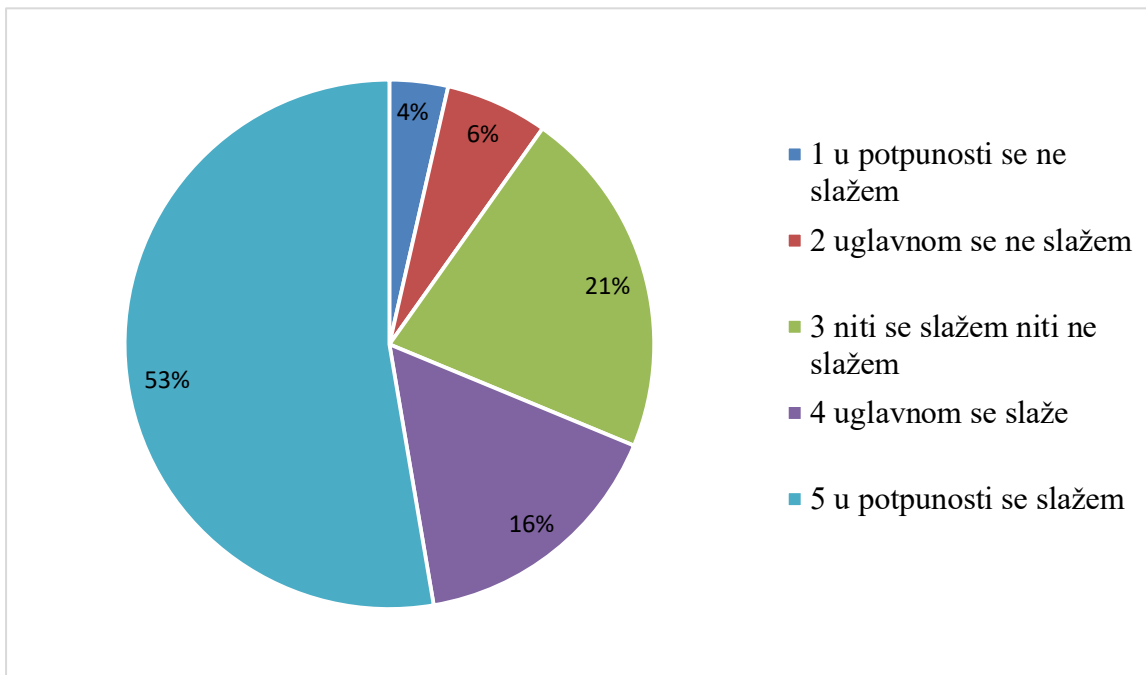
Grafikon 6: Znanje stečeno tijekom školovanja potrebno za rad s djecom s teškoćama u razvoju.

8. Kompetentnost u radu s djecom s teškoćama u razvoju

Ispitanici su na pitanje smatraju li se kompetentnim za rad s djecom s teškoćama odgovorili sljedeće: u potpunosti se slaže s tom tvrdnjom 4,5% ispitanika, 17,9% se uglavnom slaže, 41,1% se niti slaže niti ne slaže, 25% ispitanika se uglavnom ne slaže i 11,6% se u potpunosti ne slaže s tom tvrdnjom. Može se zaključiti ispitanici sebe ne smatraju previše kompetentnima za rad s djecom s teškoćama, ali isto tako ne smatraju se skroz ne kompetentnim.

9. Uključivanje djece s teškoćama u ustanove ranog i predškolskog odgoja

Na ovo pitanje najviše ispitanika (52,7%) je odgovorilo da se u potpunosti slaže da djecu bez obzira na teškoću treba uključiti u ustanove ranog i predškolskog odgoja. 16,1% ispitanika se uglavnom slaže, 21,4% se niti slaže niti ne slaže, 6,3% se uglavnom ne slaže i 3,6% se u potpunosti

ne slaže (Grafikon 7). Rezultati potvrđuju pretpostavku da većina ispitanika smatra da treba svu djecu, bez obzira na teškoću, uključiti u ustanove ranog i predškolskog odgoja.

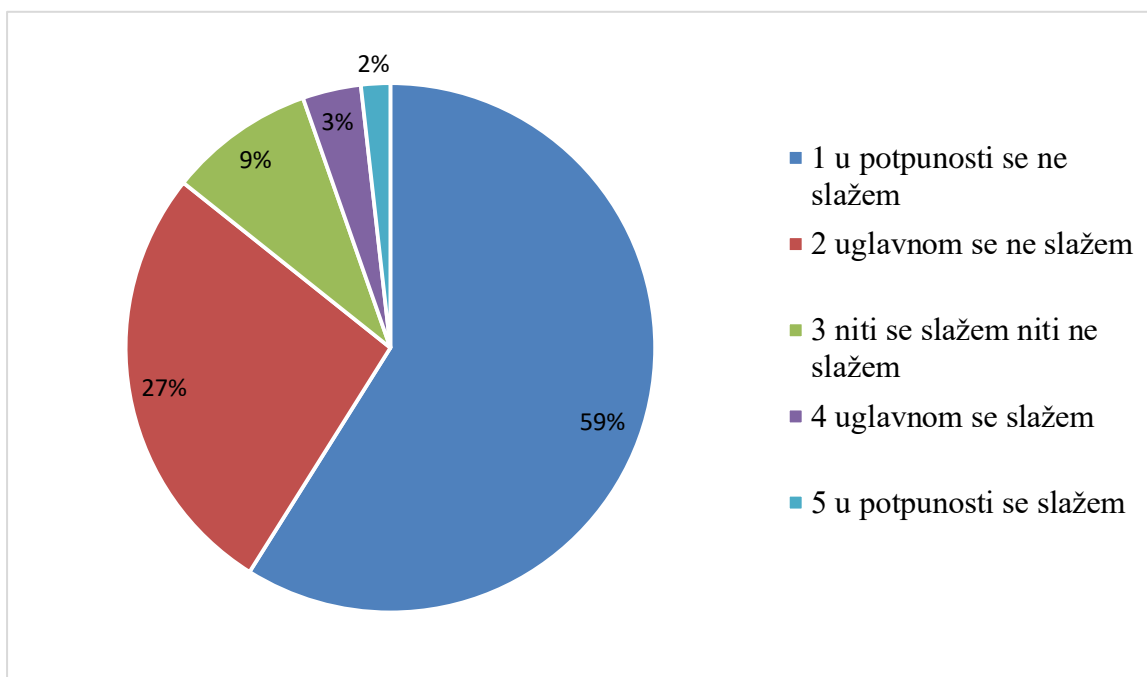
Grafikon 7: Uključivanje djece s teškoćama u ustanove ranog i predškolskog odgoja

Na slijedeće pitanje ovisi li uključivanje djece s teškoćama u ustanove ranog i predškolskog odgoja o vrsti i težini djetetove teškoće većina ispitanika je odgovorila da se u potpunosti slaže s tom tvrdnjom (43,8%). 30,4% ispitanika se uglavnom slaže, 15,2% ispitanika se niti slaže niti ne slaže, 9,8% se uglavnom ne slaže, a 0,9% ispitanika se u potpunosti ne slaže. Može se zaključiti da je najviše ispitanika reklo da uključivanje djece s teškoćama zapravo ovisi o vrsti i težini djetetove teškoće dok je na prethodno pitanje većina ispitanika odgovorilo da svu djecu, bez obzira na teškoću, treba uključiti u ustanove ranog i predškolskog odgoja što dolazi do nerazumljivih zaključaka.

10. Uključivanje djece s teškoćama u redovite skupine negativno utječe na djecu tipičnog razvoja

Pretpostavka da većina ispitanika smatra da uključivanje djece s teškoćama u redovne programe ranog i predškolskog odgoja negativno utječe na ostalu djecu tipičnog razvoja koja su u skupini nije se pokazala točnom. Većina ispitanika se nije složila s tom tvrdnjom. 58,9% ispitanika je odgovorilo da se u potpunosti ne slaže s tom tvrdnjom, njih 26,8% se uglavnom ne slaže s tvrdnjom, 8,9% se niti slaže niti ne slaže, 3,6% se uglavnom slaže, a samo 1,8% ispitanika se u potpunosti slaže s ovom tvrdnjom (Grafikon 8). Dakle može se zaključiti da ispitanici smatraju da

uključivanje djece s teškoćama u redovne programe ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja ne utječe loše na ostalu djecu tipičnog razvoja koja su u skupini.

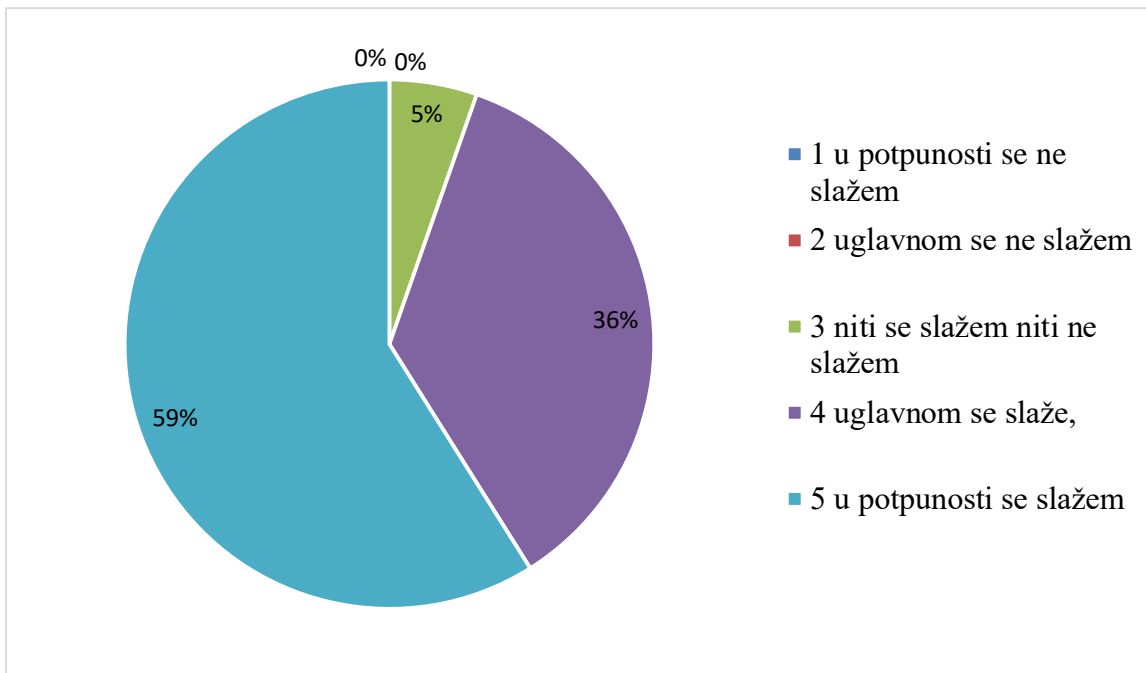

Grafikon 8: Uključivanje djece s teškoćama u redovite skupine negativno utječe na djecu tipičnog razvoja

11. Veći trud i napor odgojitelja u radu s djecom s teškoćama

Većina, 58,9% ispitanika, smatra da se od odgojitelja očekuje dodatan trud i napor u radu s djecom s teškoćama. 35,7% njih se uglavnom slaže s tom tvrdnjom, a 5,4% se niti slaže niti ne slaže. Zanimljivo je da niti jedan ispitanik na ovo pitanje nije odgovorio da se uglavnom ne slaže i da se u potpunosti ne slaže s ovom tvrdnjom što se može vidjeti na grafikonu 9. Rezultati se poklapaju s pretpostavkom da se od odgojitelja očekuje veći trud i napor u radu s djecom s teškoćama.

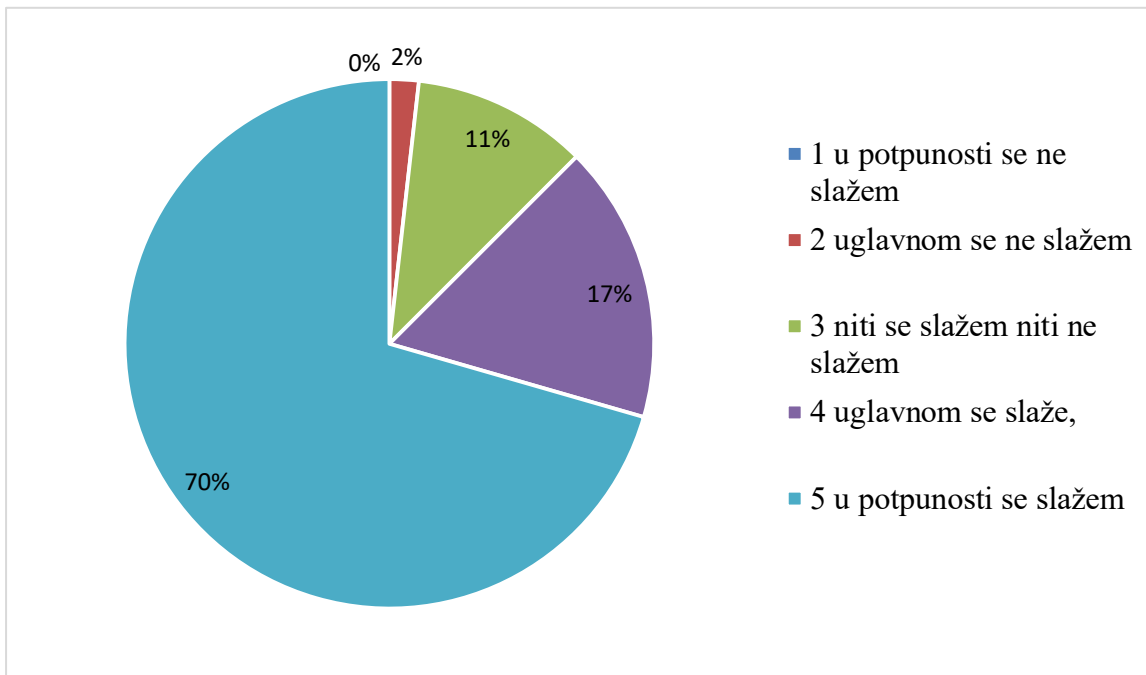

Grafikon 9: Veći trud i napor odgojitelja u radu s djecom s teškoćama

12. Važnost stručnih suradnika za dobrobit djece s teškoćama u razvoju

Većina ispitanika smatra da je nužno imati zaposlene stručne suradnike u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u kojima se nalaze djeca s teškoćama u razvoju. S tom tvrdnjom se u potpunosti e slaže 70,5% ispitanika, a uglavnom se slaže 17% ispitanika. 10,7% je odgovorilo da se niti slaže niti ne slaže, a 1,8% se uglavnom ne slaže. Niti jedan ispitanik nije odgovorio da se u potpunosti ne slaže s ovom tvrdnjom (Grafikon 10). Pretpostavka da većina ispitanika smatra da su stručni suradnici nužni u ustanovama ranog i predškolskog odgoja u kojima se nalaze djeca s teškoćama u razvoju je potvrđena.

Grafikon 10: Važnost stručnih suradnika za dobrobit djece s teškoćama u razvoju

3.4. Rasprava

U istraživanju o mišljenjima studenata Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja i zaposlenih odgojitelja o uključivanju djece s teškoćama u programe/ustanove ranog i predškolskog odgoja sudjelovalo je 112 ispitanika. Ispitanici su studenti i zaposleni odgojitelji od kojih je 98,2% žena, a 1,8% muškaraca. Većinski dio ispitanika pripada dobi od 18 do 25 godina (67%) i većina ispitanika su studenti (64,3%). Postavljene su pretpostavke sukladno ciljem ovog istraživanja:

H1: Ispitanici smatraju da tijekom školovanja nisu stekli znanje potrebno za rad s djecom s teškoćama u razvoju.

Rezultati istraživanja pokazali su da ova pretpostavka nije u potpunosti točna. Naime, ispitanici su na pitanje smatraju li da su tijekom školovanja stekli potrebno znanje za rad s djecom s teškoćama većinski (45,5%) odgovorili da se niti slažu niti ne slažu s tom izjavom. Dakle ne može se u potpunosti reći da ispitanici smatraju kako tijekom školovanja nisu stekli znanje koje im je potrebno u radu s djecom s teškoćama u razvoju. Kod proučavanja drugih istraživanja iste tematike, rezultati ove teze su većinom isti. Ispitanici su odgovorili da niti ne smatraju niti smatraju da imaju dovoljno znanja stečenog tijekom školovanja o radu s djecom s teškoćama.

H2: Ispitanici smatraju da svu djecu, bez obzira na teškoću, treba uključiti u ustanove ranog i predškolskog odgoja.

Ova pretpostavka se pokazala točnom. Većina ispitanika (52,7%) smatra da svu djecu, bez obzira na teškoću, treba uključiti u ustanove ranog i predškolskog odgoja. Proučavanjem ostalih istraživanja također se može zaključiti da većina ispitanika smatra kako je potrebno uključiti svu djecu u redovne vrtićke programe

H3: Ispitanici smatraju da uključivanje djece s teškoćama u redovne programe ranog i predškolskog odgoja negativno utječe na ostalu djecu tipičnog razvoja koja su u skupini.

Na pitanje utječe li uključivanje djece s teškoćama u redovne vrtićke programe negativno na ostalu djecu koja su tipičnog razvoja velika većina (58,9%) smatra da to nije točno i u potpunosti se ne slaže s tom izjavom. Dakle može se zaključiti da ova pretpostavka nije točna. U ostalim istraživanjima iste tematike rezultati su malo drugačiji. Rezultati pokazuju kako se većina ispitanika uglavnom ne slaže s tom tvrdnjom ili se niti slažu niti ne slažu. Može se uočiti razlika u mišljenjima ispitanika koji su bili ispitani ovim upitnikom u odnosu na neka druga istraživanja.

H4: Ispitanici smatraju da odgojitelj mora uložiti dodatan trud i napor za rad s djetetom s teškoćama u razvoju.

U ovom istraživanju, ali i u ostalim proučenim istraživanjima velika većina ispitanika smatra da odgojitelj mora uložiti dodatan trud i napor za rad s djecom s teškoćama u razvoju. U ovom istraživanju je 58,9% ljudi potvrdilo da se u potpunosti slažu s tom tvrdnjom pa se zbog toga može zaključiti kako je ova pretpostavka u potpunosti točna.

H5: Ispitanici smatraju da je nužno imati stručne suradnike koji se brinu za dobrobit djece s teškoćama u razvoju.

Na odgovor na pitanje smatraju li da u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, u koje se uključuju djeca s teškoćama, moraju imati zaposlene stručne suradnike velika većina ispitanika, njih 70,5%, je odgovorilo da se u potpunosti slaže s tom tvrdnjom. Dakle može se zaključiti da ova pretpostavka u potpunosti točna. Rezultati ostalih istraživanja ove tematike isto pokazuju kako se većina ljudi u potpunosti slaže s tom tvrdnjom što znači da su stručni suradnici u vrtićkim programima od velike važnosti.

Anketom se istražilo da se većina ispitanika do sada imala prilike susresti se s djecom s teškoćama u razvoju i određeni broj ljudi ima i iskustvo u radu s tom djecom. Pretpostavka da

većina ispitanika smatra da tijekom školovanja nisu stekli znanje potrebno za rad s djecom s teškoćama u razvoju se nije u potpunosti pokazala točnom. Većina ispitanika je odgovorilo da se niti slaže niti ne slaže s navedenom izjavom. Pretpostavka da većina ispitanika smatra da svu djecu, bez obzira na teškoću, treba uključiti u ustanove ranog i predškolskog odgoja se pokazala točnom. U većinskom djelu ispitanici su odgovorili da se slažu s tom izjavom, ali na sljedeće pitanje ovisi li uključivanje djece s teškoćama u ustanove ranog i predškolskog odgoja o vrsti i težini djetetove točke većina ispitanika je odgovorila da se u potpunosti slaže s tom tvrdnjom što je zapravo izazvalo malu pomutnju jer su ispitanici na dva vrlo slična pitanja, pitanja s istom poantom, odgovorili sa skroz dva različita odgovora. Ispitanici su potvrdili da se većinski u potpunosti slažu da djecu bez obzira na teškoću treba uključiti u ustanove ranog i predškolskog odgoja, ali većinski su i odgovorili na pitanje da se u potpunosti slažu da uključivanje djece s teškoćama u ustanove ranog i predškolskog odgoja ovisi o vrsti i težini djetetove teškoće. Pretpostavka da većina ispitanika smatra da uključivanje djece s teškoćama u redovne programe ranog i predškolskog odgoja negativno utječe na ostalu djecu tipičnog razvoja koja su u skupini nije se pokazala točnom. Većina ispitanika se nije složila s tom tvrdnjom i oni smatraju da uključivanje djece s teškoćama u redovne programe ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja ne utječe loše na ostalu djecu tipičnog razvoja koja su u skupini, već da to može biti samo za dječju korist. Veliki broj ispitanika je potvrdilo da odgojitelj mora uložiti dodatan trud i napor za rad s djetetom s teškoćama u razvoju ako želi da dijete s teškoćama dobi veliku količinu znanja, spoznaja i iskustva koja su mu potrebna za daljnji svakodnevni život. Pretpostavka da većina ispitanika smatra da su stručni suradnici nužni u ustanovama ranog i predškolskog odgoja u kojima se nalaze djeca s teškoćama u razvoju je potvrđena. Dakle ispitanici potvrđuju veliku važnost stručnih suradnika u radu s djecom s teškoćama i potvrđuju da bi oni morali biti neizostavan dio ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u kojoj se nalaze ta djeca.

ZAKLJUČAK

U Hrvatskoj postoji velik broj djece s teškoćama u razvoju i iz godine u godinu se taj broj i povećava. Zbog porasta broja djece s teškoćama u razvoju, izuzetno je bitno da sustav i zakoni dobro funkcioniraju i da su na korist toj djeci. Za djecu je od velike važnosti inkluzija i to već od najranijih godina života. To prije svega uključuje inkluziju u redovne programe/ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Svako dijete je posebno, a dijete s teškoćama u razvoju na

svoj poseban način pridonosi za društvo i zbog toga bi sustav trebao što više težiti na inkluziji. Sustav mora težiti tome da se on prilagodi djetetu s teškoćama, a ne da se dijete mora prilagođavati njemu. Važno je odgajati okolinu i naučiti ih da dijete zbog raznih teškoća nije manje vrijedno od ostale djece. Inkluzija nastoji da svaka osoba bude prihvaćena upravo onakvom kakva jest i zbog toga djeca moraju imati potpunu slobodu izabrati svoje okruženje prema svojim nekim interesima i sposobnostima. Djeca s teškoćama moraju osjetiti i znati da postoji mjesto gdje je uvijek svatko od njih dobrodošao, gdje svatko pripada, svatko je u potpunosti prihvaćen, mjesto gdje im se pruža potpora i podrška, a tu im je izrazito bitna i potpora vršnjaka. Zbog takvih stvari djetetu s teškoćama je puno lakše i jednostavnije snaći se u svojoj svakodnevnici, a isto tako i njegove obrazovne potrebe su u potpunosti zadovoljene. Da bi djeca s teškoćama mogla bezbrižno rasti i razvijati se jako veliku ulogu u tome imaju odgojitelji. Oni su bitan dio u životima djece s teškoćama i zbog toga bi odgojitelji morali biti osposobljeni za rad s tom djecom kako bi oni od toga mogli što više primiti i na taj način rasti i razvijati se. Zbog toga je vrlo važno da odgojitelji uče cijeli život i nadograđuju svoja znanja. Ustanova ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja mora biti mjesto gdje koje predstavlja polazište inkluzije, a odgojitelji mora biti osoba koja će poticati i provoditi taj inkluzivni proces.

Analizom podataka iz ankete, koja je napravljena isključivo za potrebe pisanja ovog završnog rada, može se zaključiti da ispitanici generalno imaju pozitivna mišljenja o uključivanju djece s teškoćama u programe/ustanove ranog i predškolskog odgoja. Anketom se provodilo istraživanje kojom se željelo vidjeti postoje li velike razlike u mišljenima studenata i zaposlenih odgojitelja. Razlike gotovo da su nevidljive. Ispitanici su se niti složili niti ne složili da većina ispitanika smatra da tijekom školovanja nisu stekli znanje potrebno za rad s djecom s teškoćama u razvoju. Većinski dio ispitanika se u potpunosti slaže da svu djecu, bez obzira na teškoću, treba uključiti u ustanove ranog i predškolskog odgoja. Isto tako većina ispitanika smatra da uključivanje djece s teškoćama u redovne programe ranog i predškolskog odgoja ne utječe negativno utječe na ostalu djecu tipičnog razvoja koja su u skupini već da zapravo tada ostala djeca mogu puno toga novoga spoznati i naučiti. Izuzetno veliki broj ispitanika smatra da odgojitelj mora uložiti dodatan trud i napor za rad s djetetom s teškoćama u razvoju. Ako želi da njegov trud i napor uspije i da ima koristi za djecu s teškoćama, mora se jako potruditi i dati sve od sebe kako bi to sve zajedno dobro funkcioniralo. Posljednju su pretpostavku, da je nužno imati stručne suradnike koji se brinu za dobrobit djece s teškoćama u razvoju, ispitanici većinski potvrdili da se u potpunosti slažu s

njom i to govori od kolike su važnosti stručni suradnici za dijete i njegov rast i razvoj, ali isto tako velika su pomoć i podrška odgojiteljima koji se susreću i imaju prilike raditi s djecom s teškoćama u razvoju. Ovim istraživanjem dobili smo rezultate mišljenja studenata i zaposlenih odgojitelja, ali za daljnje, i još bolje razvijanje inkluzije , izuzetno je bitno provoditi i druga istraživanja kako bi se to sve skupa moglo razvijati i kretati se u dobrom smjeru.

LITERATURA

1. Booth et al. (2000). *Index for Inclusion: Developing Learning and Participation in Schools*. Bristol: Centre for Studies on Inclusive Education.
2. Bouillet, D. (2019). *Inkluzivno obrazovanje: odabrane teme*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu: Učiteljski fakultet.
3. Bouillet, D. (2010). *Izazovi integriranog odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Školska knjiga.
4. Bouillet, D. (2014). *Nevidljiva djeca-od prepoznavanja do inkluzije*. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku.
5. Cerić, H. (2004). Definiranje inkluzivnog obrazovanja. *Naša škola*, 3.
6. Daniels, E. i Stafford K. (2003). *Kurikulum za inkluziju : razvojno-primjereni program za rad s djecom s posebnim potrebama*. Zagreb: Udruga roditelja "Korak po korak.
7. Furko, M.; Kubelka, R. (2014). Razvoj djeteta s teškoćama u uvjetima inkluzije. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 20 (76), 28-29.
8. Kobešćak, S. (2003). Od integracije do inkluzije u predškolskom odgoju //Odgoj, obrazovanje i rehabilitacija djece i mladih s posebnim potrebama. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za osobe s invaliditetom.
9. Kobešćak, S. (2000). Što je inkluzija? *Djeca s posebnim potrebama*, 21 (6), 23-24, dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/270407>
10. Konvencija o pravima djeteta (2001) Zagreb: Državni za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži,
Dostupno na: https://www.unicef.hr/wpcontent/uploads/2017/05/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf (pristupljeno 27.5.2022.)
11. Mihanović, V. (2011). Invaliditet u kontekstu socijalnog modela. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 47 (1), 72-86.
12. Miloš, I. i Vrbić, V. (2015). Stavovi odgajatelja prema inkluziji. *Dijete, vrtić, obitelj : Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 20 (77-78), 60-63.

13. Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja (2012) Zagreb: Priručnik za samovrednovanje ustanova ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja.
14. Pintarić Mlinar, Lj. (2014). *Priručnik za razvoj inkluzivnih ustanova ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja*. Jastrebarsko: Dječji vrtić radost.
15. Ružić, E. (2003). Provedba zakonskih odredaba o odgoju i obrazovanju djece i mladeži s posebnim potrebama //Odgoj, obrazovanje i rehabilitacija djece i mladih s posebnim potrebama. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za osobe s invaliditetom.
16. Sekulić-Majurec, A. (1997). Integracija kao pretpostavka uspješnije socijalizacije djece i mladeži s teškoćama u razvoju: očekivanja, postignuća, perspektive. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 6 (4-5), 539.
17. Stainback, S. i Stainback, W. (1990). *Support Networks for Inclusive Schooling: Interdependent Integrated Education*. Baltimore: Brookes Publishing.
18. The Global Education Monitoring Report team (2021) Francuska: Inclusion and education- all means all.
19. Zrilić, S. (2013). *Djeca s posebnim potrebama u vrtiću i nižim razredima osnovne škole*. Zadar: Sveučilište u Zadru.